

Talabalarning cholgʻu ijrosini koʻnikmalarini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari (skripka cholgʻusi misolida)

Lobar Yusufjon qizi Saydullayeva
Navoiy davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning cholgʻu ijrosini (ayniqsa, skripka cholgʻusi misolida) rivojlantirish boʻyicha pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Maqola kirish qismi hamda besh boʻlimdan iborat boʻlib, ijro koʻnikmalarini shakllantirish, taʼlim jarayonida qoʻllanilayotgan yondashuvlar, metodik vositalar, muammolar hamda takliflarga bagʻishlanadi. Skripka cholgʻusi (violin) - torli ijro instrumentlari ichida keng tarqalgan, ijrochilik texnikasi jihatdan murakkab va talabalardan koʻpboqichli rivojlanishni talab qiladigan cholgʻulardan biridir. Muzik taʼlim tizimida bu instrument orqali ijro etish koʻnikmalari shakllanishi faqat texnik jihatdan emas, balki musiqiy fikrlash, ijro madaniyati va individual musiqachilik qobiliyatni rivojlantirish bilan bogʻliq.

Kalit soʻzlar: skripka, ijro koʻnikmalari, pedagogik mexanizm, musiqa taʼlimi, cholgʻu taʼlimi, talaba, taʼlim jarayoni, ijro mahoratini rivojlantirish

Pedagogical mechanisms for developing students' musical performance skills (on the example of the violin)

Lobar Yusufjon kizi Saydullayeva
Navoi State University

Abstract: This article analyzes pedagogical mechanisms for developing students' musical performance (especially on the example of the violin). The article consists of an introduction and five sections and is devoted to the formation of performance skills, approaches used in the educational process, methodological tools, problems and proposals. The violin is one of the most widespread stringed instruments, technically complex in performance and requiring multi-stage development from students. In the music education system, the formation of performance skills through this instrument is associated not only with technical aspects, but also with the development of musical thinking, performance culture and individual musicianship.

Keywords: violin, performance skills, pedagogical mechanism, music education, instrument education, student, educational process, development of performance skills

Kirish. Skripka cholgʻusi (violin) - torli ijro instrumentlari ichida keng tarqalgan, ijrochilik texnikasi jihatdan murakkab va talabalardan koʻpbosqichli rivojlanishni talab qiladigan cholgʻulardan biridir. Muzik taʼlim tizimida bu instrument orqali ijro etish koʻnikmalari shakllanishi faqat texnik jihatdan emas, balki musiqiy fikrlash, ijro madaniyati va individual musiqachilik qobiliyatni rivojlantirish bilan bogʻliq. Shu bois, musiqa taʼlimida skripka yoʻnalishida talabalarning ijro koʻnikmalarini rivojlantirish uchun samarali pedagogik mexanizmlar topish va joriy etish muhimdir. Mazkur maqolada "Talabalarning cholgʻu ijrosini koʻnikmalarini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari (skripka cholgʻusi misolida)" mavzuida yondashuvlar chuqur tahlil qilinadi: taʼlim jarayonida qoʻllanilayotgan metodik usullar, muammolar va kelajak takliflari keltiriladi.

I. Talabalarning ijro koʻnikmalarini rivojlantirish - nazariy asoslar

Cholgʻu ijrosini rivojlantirish nazariy jihatdan bir nechta tamoyillarga tayangan. Birinchidan, ijro koʻnikmalari - skripka chalishni mezonli bajarish, texnika, tovush sifati, musiqiy ifoda, sahnadagi ijro madaniyatini oʻz ichiga oladi. Masalan, ijro texnikasi jihatdan toʻgʻri holatda instrumentni tutish, kamon uslubi, chap qoʻl barmoq joylashuvi, pozitsiya oʻzgarishi kabi unsurlar alohida oʻrganilgan. Ikkinchidan, pedagogik jarayon shakllanishida talabaning faolligi, mustaqil mashq qilish, motivatsiyasi va metakognitiv yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, konstruktivistik yondashuvga tayangan tadqiqotda talaba markazida boʻlgan model qoʻllanilishi tavsiya etilgan. Uchinchidan, torli cholgʻu pedagogikasida jismoniy-motor koʻnikmalar (muscle memory), tebranish, iplar orasida oʻziga xos koordinatsiya va tovushni sozlash muhim omil boʻladi. F. Kim pedagogik fikrida «vilolin chalishni sportga oʻxshash jismoniy faollik deb koʻrish», muskul xotirasi va toʻgʻri odatlarni shakllantirish zarurligini taʼkidlaydi.

Shu tarzda, skripka chalishni oʻrgatishda pedagoglar uchun ijro koʻnikmalarini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan sistematik yondashuv zarur boʻladi - yaʼni talabaning texnika, musiqiy ifoda, ijro madaniyati va motivatsiyasini birgalikda koʻrib chiqadigan.

II. Pedagogik mexanizmlarning tuzilishi va asosiy yoʻnalishlari

Pedagogik mexanizm deganda - taʼlim jarayonida ijro koʻnikmalarini rivojlantirish uchun qoʻllaniladigan metodik, tashkiliy va psixopedagogik vositalar majmui tushuniladi. Skripka yoʻnalishida bu mexanizmlarning tarkibiy qismlari quyidagicha boʻlishi mumkin:

2.1 Taʼlim dasturi va progresbosqichlar

Talaba ijro koʻnikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirishi lozim - boshidan boshlangʻich texnika (instrumentni toʻgʻri tutish, kamon harakati, ochiq iplar chalish), keyin pozitsiya oʻzgarishi, tezlik, orkestrda ijro, soʻngroq murakkab repertuar. Pedagogik yondashuvda talaba uchun aniq oʻsish yoʻl-xaritalari ishlab chiqilishi

muhim. Masalan, "clear progression plan" degan tamoyil skripka pedagogy bo'yicha tavsiya qilingan.

2.2 Metodik vositalar va dars shakllari

Metodik vositalar qatorida - texnik mashqlar, etyudlar, kichik repertuarlar, ijro «aks» (reflection), video ko'rib chiqish, guruhli ijro, master-klasslar. Misol uchun, tengchilarga pedagogik modelda skripkachi ta'limida interaktiv platforma va texnologiyalar qo'llanilmoqda.

2.3 Pedagogik yondashuvlar va ta'lim nazariyalari

Skripka ta'limida bir qator yondashuvlar qo'llaniladi: Suzuki method, Rolland pedagogy, konstruktiv yondashuv va boshqa integrativ usullar. Suzuki uslubida talaba ota-ona va muhit bilan yuqori aloqada bo'ladi. Rolland pedagogikasida jismoniy harakat va cholg'u bilan ishlashdagi biomekanik jihatlariga alohida e'tibor qaratiladi.

2.4 Motivatsiya, o'zbeklik va ijro madaniyati

Talaba motivatsiyasi, o'z ijro maqsadini anglash, sahna tajribasi va ijro madaniyati ham muhim jihatlar bo'lib, pedagogik mexanizmida bu unsurlar ham alohida qo'llaniladi. Pedagoglar talabalarga mustaqil mashq qilish, sahnada ijro etish tajribasi berish, progressni ko'rish uchun natijani vizual taqdim etish orqali ishlashadi. Shu bilan birga, skripka ijrosining o'ziga xosligi - torli chalishga xos koordinatsiya, chorli ijro bilan bog'liqligi, ansamblda va yakkaxon sahnada ijro etish malakasi - pedagogik mexanizmida inobatga olinishi zarur.

III. Skripka yo'nalishida ijro ko'nikmalarini rivojlantirishning amaliy mexanizmlari

Bu bo'limda skripka yo'nalishida talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirish uchun amaliy pedagogik mexanizmlarni ko'rib chiqamiz.

3.1 Texnik mashqlar va etyudlar

Ijro ko'nikmalarini shakllantirishda texnik mashqlar va etyudlar markaziy o'rin tutadi. Masalan, chap qo'l koordinatsiyasini rivojlantirish, barmaq joylashuvi va pozitsiya o'zgarishni o'rgatish uchun maxsus mashqlar beriladi. "Playing the violin - Technique - Expression - Pedagogy" manbasida texnika jihatlarining bosqichlari batafsil bayon qilingan.

3.2 Guruh va ansambl shaklida ijro

Talabalarning ijro ko'nikmasini mustahkamlashda guruhda ijro qilish (duet, trio, ansambl) muhim: bu talabalarga boshqa ijrochilarga quloq solish, ritm moslashish, sahnada o'z pozitsiyasini topish ko'nikmasini beradi. Bunday shakl pedagogik mexanizm sifatida quyidagicha ishlaydi: guruh darslari, ansambl proba, sahna tajribasi.

3.3 Musiqiy ifoda va sahna tajribasi

Ijro texnikasidan tashqari musiqiy ifoda - frazalash, dinamika, artikulyatsiya - ham talabalarda rivojlantirilishi lozim. Pedagogik yondashuvda majburiy sahna

chiqishlari, konsertlar va ijrochilik tajribasi orqali bu soha mustahkamlanadi. Masalan, "make practice engaging" degan tamoyil skripka pedagogy bo'yicha taklif qilingan.

3.4 Mustaqil mashq qilish va texnologiyalarning qo'llanilishi

Talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirishda mustaqil mashq qilish, o'zini tahlil qilish imkoniyati muhim. Bundan tashqari, texnologiyalar - masalan, yozib ko'rish, metronom-tunerlari, vizual feedback tizimlari - pedagogik mexanizmga kirib bormoqda. Masalan, "Practice Support for Violin Bowing by Measuring Bow Pressure..." nomli tadqiqotda skripka chalishda kamon bosimi va pozitsiyasi bo'yicha vizual feedback tizimi taqdim etilgan.

3.5 O'qituvchilar va ota-onalar hamkorligi

Pedagogik mexanizm sifatida o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikni ham ko'rib chiqish lozim - ayniqsa yosh boshlovchi talabalarda. Darsdan tashqari ota-onalar uyga mashqni nazorat qilishda, motivatsiyani qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi, bu Suzuki uslubining bir jihatidir. Shu tarzda, skripka yo'nalishida talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogik mexanizmlar yordamida - texnik mashqlar, ansambl shakli, sahna tajribasi, texnologik qo'llab-quvvatlash va ota-ona hamkorligi - amalga oshiriladi.

IV. Muammolar va pedagogik mexanizmlarni takomillashtirish ehtiyoji

Pedagogik mexanizmlar bo'lganiga qaramay, skripka yo'nalishida ijro ko'nikmalarini rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud. Ushbu bo'limda muammolarni tanqidiy tahlil qilamiz va takomillashtirish ehtiyojlarini ko'rib chiqamiz.

4.1 O'qituvchilar malakasi va metodik tayyorgarlik

Torli cholg'u ijrochiligi, xususan skripka chalishni o'rgatish yuqori pedagogik malaka talab qiladi. Biroq, ba'zi ta'lim muassasalarida metodik yondashuvlar va zamonaviy pedagogik usullar yetarli emasligi kuzatiladi. Pedagogik tadqiqotlarda «teacher should participate in trainings, apply teaching approaches aligned with Suzuki philosophy» deb ta'kidlanadi.

4.2 Talaba mustaqil mashq qilishda qiyinchiliklar

Talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirish uchun kengaytirilgan mashq imkoniyatlari zarur, lekin ko'pchilik yosh skripkachilar tayyorgarlikni muntazam bajarishda qiyinchiliklarga duch keladi - masalan, motivatsiya pasayishi, uy-sharoitdagi nazorat yetishmasligi. Tadqiqotlar talabalarning yetarli mashq qilmasligi muammosini qayd etgan.

4.3 Texnologiyalar va resurslarning noto'g'ri qo'llanilishi

Texnologiyalar ijro ko'nikmalarini qo'llab-quvvatlashda imkoniyatlar yaratmoqda, lekin har doim samarali foydalanilmaydi. Masalan, video ko'rib chiqish, yozib tahlil qilish, vizual feedback tizimlari mavjud, ammo o'qituvchi va talaba tomonidan maksimal darajada integratsiyalanmagan bo'lishi mumkin.

4.4 Dars materiallari va resurslar cheklanganligi

Skripka ta'limida talaba darajasiga mos metodik qo'llanmalar, etyudlar, repertuarlar soni va xilma-xilligi yetarli emasligi baholangan. Shuningdek, individual pedagogik yondashuv va moslashtirilgan mashqlar tashkil etish uchun imkoniyatlar cheklangan.

4.5 Individualizatsiya va talabaning ijro izlanishi

Ko'p hollarda ta'lim dasturlari standart shaklda bo'lib, har bir talabaning ehtiyojlari, rivojlanish tezligi va motivatsiyasini inobatga olgan individual yondashuvlar yetarli emas. Konstruktivistik nazariyaga asoslangan tadqiqotlarda "student-centred teaching model" tavsiya qilingan. Shu bilan birga, sahna tajribasi, musiqiy ifoda, repertuar tanlovi kabi ijro ko'nikmalarini chuqurlashtirish jihatlari ham pedagogik mexanizmlarda to'liq qo'llanilmay qolishi mumkin.

V. Tavsiyalar va pedagogik mexanizmlarni rivojlantirish istiqbollari

Ushbu bo'limda skripka yo'nalishida talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirishni yanada samarali qilish uchun tavsiyalar hamda pedagogik mexanizmlarni takomillashtirish yo'llari keltiriladi.

5.1 O'qituvchilarning kasbiy rivoji va metodik tayyorgarlik

O'qituvchilar uchun skripka pedagogy bo'yicha doimiy malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim - xususan, Rolland, Suzuki va boshqa zamonaviy yondashuvlar haqida. Pedagogik darslar, master-klasslar, tajriba almashish platformalari orqali o'qituvchilarni jarayonli ravishda rivojlantirish muhim.

5.2 Talabalarning mustaqil mashq va motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash

Talabalarga ishlash rejimi, mashq planlari, qisqa muddatli maqsadlar, progressni ko'rish uchun indikatsiyalar berilishi kerak. Masalan, darsdan tashqari "practice bingo" yoki motivatsiyani oshiruvchi o'yin-yondashuvlardan foydalanish. Ota-ona va ta'lim muassasasi hamkorligi - ota-onalarga talabaning mashq faolligini qo'llab-quvvatlash yo'nalishida ma'lumotlar berilishi muhim.

5.3 Texnologiyalarni pedagogik mexanizmga integratsiyalash

Mashq jarayonida video tahlil, metronom-tunerlari, vizual feedback tizimlari (masalan, kamon bosimi, pozitsiyasi bo'yicha) qo'llanishi samarali. Onlayn platformalar, virtual ansambllar, interaktiv mashqlar orqali talabalarning ijro ko'nikmalarini mustahkamlash mumkin.

5.4 Dars dasturi va metodik materiallarni yangilash

Skripka yo'nalishi uchun bosqichma-bosqich metodik qo'llanmalar, etyudlar to'plamlari, repertuarlar yaratish zarur. Talabaning individual ehtiyojlariga mos moslashtirilgan mashqlar tayyorlash - repertuar tanlovi, ijro texnikasi va musiqiy ifoda jihatlari bo'yicha.

5.5 Individual yondashuv va ijro identitetini rivojlantirish

Pedagogik mexanizm talabaning ijro qobiliyatini faollashtirish - ijro ifodasi, sahna chiqishlari, ijrochilik ozodligi hamda yaratuvchanlikni rag'batlantirishga

qaratilishi kerak. Darslarda talabaning fikrlashi, his-tuyg'usi, ijro qarorlari bilan shug'ullanish - masalan, "What emotions do you hear?" degan savollar orqali. Shu tarzda, skripka yo'nalishida talabalarning ijro ko'nikmalarini rivojlantirish uchun pedagogik mexanizmlarni takomillashtirish mumkin - bu yagona metodik yondashuv emas, balki ko'p komponentli integratsiyalashgan tizimni anglatadi.

Xulosa. Talabalarning cholg'u - skripka misolida - ijro ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogik mexanizmlarini shakllantirish va amalga oshirish muhim vazifa bo'lib, bu nafaqat texnik jihatlar, balki musiqiy madaniyat, motivatsiya, mustaqil mashq, sahna tajribasi va pedagogik yondashuvlarni ham o'z ichiga oladi. Nazariy jihatdan skripka ta'limida ijro ko'nikmalari texnika, musiqiy ifoda va ijro madaniyati orqali rivojlantiriladi. Pedagogik mexanizmlar - ta'lim dasturi, metodik vositalar, yondashuvlar, ishlash shakllari - mazkur jarayonni tizimlashtirish imkonini beradi. Amaliy jihatdan, texnik mashqlar, guruh va ansambl ijrosi, sahna tajribasi, texnologiyalar va ota-ona-o'qituvchi hamkorligi pedagogik mexanizmni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning tayyorgarligi, talabalarning mashq qilishdagi intilishi, resurs va metodik vositalar yetishmasligi, individualizatsiya yo'qligi kabi muammolar mavjud. Tavsiyalar - o'qituvchilarning kasbiy rivoji, texnologiyalarning integratsiyasi, metodik materiallarni yangilash, individual yondashuvni kengaytirish va motivatsiyani oshirishga qaratilgan. Bu mexanizmlar zamonaviy musiqa ta'limida skripka yo'nalishida talabalarning ijro ko'nikmalarini yuqori darajada shakllantirish imkonini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. СС Болта-Зода. Принципы и приложения музыкальной формы. Science and Education 5 (2), 432-438
2. СБ Саидий. Нестандартные психологические структуры и модуляция в педагогике. Science and Education 5 (2), 348-354
3. СС Болта-Зода. Обменное приёмы аккордов семейство субдоминанты и доминанты использование на фортепиано. Science and Education 5 (2), 439-444
4. СБ Саидий. Художественно-педагогическое общение как средство формирования музыкальной мотивации школьников. Science and Education 5 (2), 322-327
5. Саидий, Саид Болта-зода. Адаптивность детей к школе при посещении и непосещении дошкольного учреждения. Science and education 4 (5), 1105 - 1112
6. КБ Холиков. Рациональное решения мозга в ассоциативной лобной доле при разучивание классической музыки. Science and Education 6 (1), 42-48
7. СБ Саидий. Определения понятий диктанта в теории музыки. Science and Education 3 (12), 823-828

8. Саидий, Саид Болта-зода. Бекзод Турсун угли Алиев. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. *Science and Education* 3 (5), 1484-1492
9. Саидий, Саид Болта-зода. Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. *Science and Education* 3 (4), 1605-1611
10. Саидий, Саид Болта-зода. Алиев, Бекзод Турсун угли. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. *Science and Education* 3 (5), 1484-1492
11. Саидий, Саид Болта-зода. Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивная методика обучения жанрам, созданных на народные лады, учащимся музыкальных и художественных школ. *Science and Education scientific journal* 4 (ISSN 2181-0842), 1618
12. Саидий, Саид Болта-зода. Механизмы формирования культуры почитания человеческих ценностей у старшеклассников на основе фольклора в хоре. *Science and Education* 4 (2), 1386-1391
13. Саидий, Саид Болта-зода. Психологические характеристики музыкальных звуков. *Узбекистан* 2 (2), 76-82
14. КБ Холиков. Философия особого вида умозаключений с условными и разделительными дизъюнктивными посылками. *Science and Education* 6 (1), 169-174
15. КБ Холиков. Главная цель системы нейрона к направлению внимания на соединение избирательного внимания. *Science and Education* 5 (12), 37-44
16. Саидий, Саид Болта-Зода, Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза ... Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. *Science, and Education* 3 (4), 1605-1611
17. Саидий, Саид Болтазода. О некоторых простейших обобщениях приёмов и методов по музыке общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 196-203
18. Саидий, Саид Болта-Зода, Салимова, Бахринисо Бахромжон кизи. Вариационный подход к построению однородной музыки, размышление идеального подхода к её решению. *Science and Education* 3 (8), 138-144
19. КБ Холиков. Образование новых клеток головного мозга: распознавание и уничтожение злокачественных клеток, роль эффекторной клетки. *Science and Education* 6 (1), 57-64
20. Саидий, Саид Болтазода. Сложный принцип формообразования в изоритмическом сложений музыки. *Science and Education* 3 (11), 962-969

21. Саид Болта-Зода, Саидий. Основные направления возбуждения мелкой моторики по направлению музыки. *Science and Education* 3 (10), 582-590
22. Саидий, Саид Болта-Зода. Песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and education.* 3 (4), 1200-1205
23. Саидий, Саид Болта - зода. Об эффективном влиянии теории, в создании музыкального произведения. *Science and Education* 3 (12), 864 - 870
24. Саидий, Саид Болта-Зода, Ропиева, Дурдона Акмал кизи. Проблемы совершенствования управления музыкальной деятельностью дошкольного образовательного учреждения. *Science and Education* 3 (8), 183-188
25. Саид Болтазода, Саидий. Эффект образования музыки к системы общеобразовательной школы. *Science and Education* 3 (8), 224-230
26. КБ Холиков. Приятного и болезненного прикосновения классической музыки гипоталамусу в орбитофронтальной и поясной коре человека. *Science and Education* 6 (1), 35-41
27. Саидий, Саид Болта-Зода. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. *Science and Education* 3 (12), 871 -877
28. Саидий, Саид Болта-Зода. Повышение или понижение основных ступеней, знаки альтерации. *Science and Education* 3 (12), 878 - 884
29. Саидий, Саид Болта-Зода. Элементы абстрактной и абсолютной звучании музыкального звука. *Science and Education* 4 (1), 597-603
30. Саидий, Саид Болта-Зода. Теоретическое рассмотрение вероятности совпадения неаккордовых звуков в произведениях. *Science and Education* 4 (1), 556-562